

СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СУБ'ЄКТНОСТІ У ВІРТУАЛЬНОМУ ПРОСТОРИ

Дослідження професійної суб'єктності та її становлення у віртуальному просторі сьогодні набули особливої актуальності у зв'язку з проблемами дистанційної професійної діяльності, її переносу у віртуальний формат. Такий перенос відбувається, по-перше, відповідно до бурхливого розвитку комп'ютерних технологій (сьогодні існують навіть комп'ютерні технології, які забезпечують віддалене керування шахтарем комбайном у шахті), з іншого, у зв'язку з пандемічними карантинними проблемами, в умовах яких дистанційний формат різноманітних професійних діяльностей отримав широкого розповсюдження.

В дослідженнях професійної суб'єктності основний акцент на сьогодні робиться на психолого-акмеологічному аналізі феномену (Деркач, 2015). Показано, що високий рівень суб'єктності, суб'єктної позиції і суб'єктної регуляції сприяє переходу особистісно-професійного розвитку на рівень саморозвитку, досягненню високого рівня готовності до професійної діяльності, безперервному професійному самовдосконаленню.

Акмеологічний підхід, слід зазначити, певною мірою ідеалізує суб'єктність. Можна сказати, що немає психологічної категорії, яку б не надавали б суб'єктності адепти цього підходу. О.О.Деркач, наприклад, вважає, що ознаками суб'єктності з позицій акмеологічного підходу є активне орієнтування (в новій ситуації, матеріалі, в тому числі і в навчальному); усвідомлення структури своєї діяльності, властивостей особистості, етапів професійного і життєвого шляху, протиріч власного розвитку, ініціатива, самостійність, налаштування на розвиток і саморозвиток. А суб'єктність цей автор загалом розглядає як сутність людини, якщо її вважати носієм діяльності. Із загального визначення суб'єктності він виводить також і поняття професійної суб'єктності як прояв суб'єктності у професійній сфері, який забезпечує ефективне розв'язування професійних задач і особистісно-професійний саморозвиток. Тому зазначене вище розуміння суб'єктності і професійної суб'єктності набуває особливого значення у формуванні готовності до майбутньої професійної діяльності, інакше кажучи, в професійній підготовці різного рівня, зокрема, підготовці студентів.

Михайло Епштейн через створення нових понять (провідна ознака суб'єктності за А.В.Брушлінським) в інтелектуальній діяльності визначає

професійну наукову суб'єктність. Він пропонує визначити завдання наукових установ не як дослідження, а як мислезнання, під яким він розуміє інтелектуальну діяльність у формі пізнання й мислення (Епштейн, 2004).

Наш підхід до суб'єктності ґрунтується на розгляді суб'єкта як носія ментальної моделі світу (Смульсон, Мещеряков, 2021). Ментальна модель світу фіксує найпринциповіший момент в аналізі суб'єктності – унікальність і неповторність активного дієздатного суб'єкта, творця власного буття в усьому його різноманітті, оскільки формується в результаті інтелектуальної обробки (зокрема, відображення, усвідомлення, закарбування та інтерпретації) особистісного досвіду людини, який вона отримує упродовж життя. Ментальні моделі світу відображують зміст і рівень розуміння людиною себе, інших та довкілля, вони тісно пов'язані зі знаннями та переконаннями. Серйозне перетворення системи ментальних моделей ми тлумачимо як психологічний механізм розвитку і саморозвитку суб'єктності, зокрема, професійної.

Провідні напрями побудови ментальної моделі світу суб'єкта відбивають смисл його життя (стрижень ментальної моделі), її ціннісно-орієнтувальну основу, просторово-часові (хронотопні) координати ментальної моделі і, нарешті, проблему значущого іншого як діалогову (децентраційну) підструктуру ментальної моделі. Відповідно, реінтерпретація і перетворення ментальної моделі як психологічні механізми становлення суб'єктності працюють по трьом основним напрямам: смисл життя, хронотоп, значущий інший. Суб'єктність як набуття самостійності, унікальності і самодостатності дорослою людиною, готовності приймати складні рішення і діяти тощо ми тлумачимо також і як критерій особистісної, у тому числі професійної, зрілості.

Література

Деркач А.А. Профессиональная субъектность как психолого-акмеологический феномен. *Акмеология*. № 2 (54). 2015. С. 8-22.

Смульсон М.Л., Мещеряков Д.С. Суб'єкт і суб'єктність у зарубіжній психології: нюанси термінології та перекладу. *Технології розвитку інтелекту*, 2021. Т. 5. № 1 (29). URL: https://psytir.org.ua/index.php/technology_intellect_develop/article/view/552.

Эпштейн Михаил. Знак пробела: О будущем гуманитарных наук. М.: Новое литературное обозрение, 2004. 864 с.